

gróf Guadányi József, folytatá Kis János. Posony 1805 és 9. 2 köt.) 10) „Gyermekek és ifjak bibliothecája“ (Posony 1805 2 köt.) 11) „Flóra, mulatságos gyűjtemény“ (Pest 1806 —7. 3 köt.) 12) „Egy egész esztendei vasárnapi és inepnapi evangéliomokra való predikátziós könyv“ (Posony 1807). 13) „Elmes nyájasságok“ (Sopron 1806). 14) „Természet csudái, nemzetek szokásai 's országok nevezetességei“ (Posony 1808). 15) „A' régi Görögök erkölceinek és szokásainak, ugy vallásbeli, polgári, hadi és házi rendtartásainak leírása“ (Posony 1809). 16) „Nemzeteket és országokat esmertető gyűjtemény“ (Pest 1808—10, 3 köt.). 17) „Horatius levelei, Wieland magyarázó jegyzéseivel“ (1 kötet. Sopron 1811). 18) „Versei“ (3 kötet. Pest 1815). 19) „Ifjuság barátja“ (2 kötet. Pest. 1816). 20) „Nevezetes utazások tárháza“ (6 kötet. Pest. 1816, 17, 18). 21) „A' vallástalanságról, 'sat.“ (1815). 22) „Helikoni kedvtöltés“ (1819). 23) „Juvenalis Szatirái“ (Pest 1828). 24) „A' falusi élet“ (Sopron 1825). 25) „Klio, vagy lélek-nemesítő darabok“ (Győr 1825). 26) „Eudaemonia, vagy boldogulás mesterségére tanító közhasznú filozofia“ (Sopron 1827). 27) „Persius Szatirái“ 28) Sokrates nevezetességei“ 29 „Iphigenia Taurisban“ Goethéből. 30) „Horácusz levelei“ (mind. Pest. 1833) 'stb.

—r—

KISFALUDY (Kisfaludi) Károly, a' magyar költés' egyik legkitünőbb bajnoka, név szerint a' magyar vigjáték' atyja; ivadéka egy régi magyar nemesháznak, testvéröccse Sándornak, a' Himfy Szerelmei éneklőjének: Tétén született, Győr vármegyében, martius 19. 1790. Születése, anyjának halála lett. Ez elhűt iránta atyja szívét 's a' keménység, melyet ettől tűrnie kellett, a' gyermekben makacsságot szüle 's elkedvetlenedést. Győrbe küldetett iskoláit járni, de itt hasonló bánás oktatói részéről, elidegeníté őt tőlök; 's végre is az iskolai pályát a' hadival felcserélte (1804). Eszterházy hg. ezredével 1805. az olasz, 1809 a' németországi táborozásban vevet részt. Himfy volt azon egy könyv, melyet akkor ismert; 's ez korán ébreszté-fel benne a' szűnyadó erőket ugy, hogy már az olasz földön dolgozgatna lyrai verseket, melyek közül többeket olvashatni minden munkái Xd. kötetében. A' német dramával ismerkedvén, e' nemben már 1808 próbálgatá erejét „a' gyilkos“ czimű szomorjátékot írván. 1810b. mint főhadnagy a' katonaságot elhagyván, mely szabad lelkének sok nemű féket vetvén, inyére soha sem volt; házasodni akart. Atyja ellenzé választását, 's a' makacst örökségből kitagadta. Kettős csapás volt ez Knak, mert maga után vonta kedvesének elpártolását is. Büszkébb volt ő 's önnön erejében bizóbb, hogy sem bocsánatért esdeklenni járulna atyjához, gyámolításért rokonaihoz; a' képirás' régi szeretete és üzése ki látszék neki jegyezni a' pályát, mellyen életét biztosíthatja; 's így anyai birtokát zálogba adván, Bécsben telepedék, hol a' szerepcse különmemű változásai közt hét viszontagságos esztendő tölte. A' festés ada neki élelmet, de nem örömekeket is, mert lelki eleme a' szabadság volt, pedig neki kedvencz mesterségét nem kény, hanem szükség szerint kelle üzni. Ezért győzött lassanként a' literatura szeretete a' művészségén, 's a' melly órákat a' Burgtheater parterrijén 's könyvei közt tölthete, legszelbbjéi valának. Ekkor gyűjtögeté ő magának poetai művészsége okfóit is, 's azon szép ismereteket, mellyek társalkodását, midőn literatura barátjaival volt, olly tanúságossá, olly kedvessé tevék. — Végre elintézkedvén még is atyjával (1817), 's Pesten vevén állandó lakását, új élet derült-fel lelkében. Füllépe a' publicum előtt azon

pályára, melyre eddig magányosan dolgoztatva (mert *Tatárjaít* már 1809 irta, 1812ben *Záh Clárát*, utóbb *Brutust*) készült: értjük az íróit. 1819 és 20ban a' székesfejevári, akkor eléggé jól szerkezett színésztársaság gyakrabban adá Pest nagy színházában, előadásait, 's a' *Tatárok*, *Ilka*, *Stibor*, *A' kérok*, *A' pártütök*, *Szécsi Mária*, *Mikor pattant nem hittem volna*, *Kemény Simon*, *Irene* változtatva fakaszták eleven tapsra a' pesti hazafi közönséget, 's midőn kijöttek, az egész haza' olvasóit. Különböző ugyan e' darabok külső és belső becse, mert része hihetetlen gyorsasággal, 's közülök az első az *írói* magyar nyelv kevesebb ismeretével készültek; de vigjátékai már ekkor jelelének-ki neki díszes helyt literaturánk tiszteltebbjei között, 's a' milly ohajtásokat azok betöltének, olyatén reménységet támasztának jövőndő pályája felől komoly darabjai a' tragoedia' mezéjén; a' színjátéki oekonomiával való teljes ismeretség pedig mindnyájokat bélyegzi olly annyira, hogy leggyengébbjei sem tűnhetnek le hamar a' magyar theatrum repertoriumáról. Minden esetre pedig meg lőnek K. által vetve a' magyar *nemzeti* drama alapjai, mit literaturánk tudós ismerői érzenek, 's a' külföld helybenhagyására méltata, midőn Gaal György' fordításai által költőnk' több munkái olvashatásához juta. Ujabb és tisztább fényben tűnék-fel K. neve, midőn mind inkább beavattatván a' magyar nyelv titkaiba, literaturánk szükségeibe, 's első felhevülése lecsillapodván, nyugalmasabb elmélkedésnek, mélyebb studiumnak adván magát: a' m. literaturaaikori bajnok' 's legbuzgóbb baráti' segedelmével egy díszes almanachot alapíta. Ezt ő 1821 végén *Aurora* czim alatt meg is inditá, 's haláláig folytatván, tiz kötetet hagyta örökség gyanánt hazájának. Itt léptenek még csak Kazinczy elvei viruló teljes életbe, 's ez által lőn az új iskola terjesztve 's maradandólag megállapítva. Ideáit tömörség 's határozottság, előadását sokszínűség, nyelvt. hibátlan-ság, új fordulatok, numerus, verseit belső rhythmus és mértékkel testvéresült tiszta rim jelelék-meg; hogy arról, mi különmemű műveiben alkotás, karakter, korfestés, motivumok 'stb. címek alatt foglalja-el a' műbíró figyelmét, 's melyet állandó studium által iparkodott kielégíteni, ne szóljunk. 'S általa vezetve vagy tanítva, vele kezert fogva, futák-meg barátjai is az új pályát; 's az most kivíva 's biztosítva áll. — Miket ő maga ezen időszakban szerze, sokat és sokfélé, azt alabb (*dólt* betűkkel) fogjuk megjelelni, hol minden munkái lesznek felhordva. 1829ben betegeskedni kezdte, mindazáltal „*Trencsényi Csák Máté*“ tragoedia dolgozásához, melyre régen készült, még azon év végén hozzá fogott, azt akarván ebbeli tehet-ségei próbakövévé tenni, miután e' nembn már tiz év óta nem irt. De ő azt annyi tüzzel és elmélkedéssel folytatta, hogy gyengélkedő egészsége miatt orvosa a' munkától eltiltaná. Töredék is maradt az, mert állapota csak mulólag javult. A' nyavalya tüdőit pusztítá, 's Novemb. 21. 1830, miután a' Jelenkor és Társalkodó folyóiratokra kir. engedelmet nyervén, azokat hirdeté, az *Aurora* szerkeztetését pedig Bajza barátjára bizta volna, nagy szenvedések között elhunyt. Ekkor érkezék a' hír, hogy a' magyar tudós társaság igazgatói, pozsonyi gyűlésökben, első rendes tagnak nevezék a' nyelvtudomány osztályában. Sereg követé holttestét a' korán kidóltnek, ki a' váczigát mellett levő temetőben nyugszik. Kriptáját már-ványtábla földi, 's egy kised emlékkövön Vörösmarty' ezen sorai állanak:

Kisfaludyt ne keresd e' keskeny sirban, o honfi!

'S e' rövid élet után holtak örökre ne völd;

Itt csak elomlandó tetemeit jelelék ki baráti:

Fen van időt múló szelleme műveiben.

A' Jelenkort és Társalkodót Helmecey léptette életbe; az *Aurorát* Bajza folytatja; tiz barátja egyesült Ferenczy István honi szobrász által készülendő emlék által a' jeles férjün érdemeit dicsőíteni, melyhez az eddig bejött ajánlatok, 's minden munkái öszves kiadásából naponként gyűlő haszon méltó reményt nyujt. Készült pedig az érdekelt kiadás (*Kisfaludy Károly minden munkái*. Budán 1831. X. kötet, K. képével 's kézírása másával) Toldy Ferencz szerkeztetése mellett, illy tartalmi renddel: I. Versek: a) és b) *Dalok* két könyvb.; c) *elegiák*; d) *balladák és románczok*; e) *Elte* romános hősköltemény töredéke. f) a' két hajós, allegoria; g) *vegyes költemények*; h) *epigrammák, gnomák*. II. Színjátékok 1. köt. Stibor; Kemény Simon; Barátság és nagylelkűség. III. Színját. 2. köt. Irene; *Szilágyi szabadulása*; *Nelzor és Amida* (eddig komoly darabok). IV. Színj. 3. köt. A' kérők; A' pártütők; A' vigjáték; *Mátyás deák*; Mikor pattant, nem hittem volna. V. Színj. 4. k. A' leányörzö; A' betegek; *Hűség próbája*; *Kénytelen jószívűség*; *Szeget szeggel*. VI. Színj. 5. k. *Csalódások*; A' fősvény; *Áltudósok*; *Három egyszerre* (eddig vigját). VII. Elbeszélések 1. k. *Tihamér* (komoly, 19 szakaszban); *Barátság és szerelem*; *Sok baj semmiért*; A' fehér köpönyeg; *Sulyosdi Simon*. VIII. Elbesz. 2. köt. A' vérpohár; *Bajjal ment, vígan jött*; *Tollagi Jónás viszontagságai* (két részben); *Mit csinál a' gólya?* *Viszontlátás*. Vegyes kötetlen iratok: *Allegoriák*; *parodiák*; *keleti közmondások*; *különféle*. IX. és X. *Pótolékok*: Ilka; Szécsi Mária; dramai töredékek (*Első Ulászló*; *Csák Máté*; *Záh nemzetség*); versek a' költő ifjabb korából. Az utolsó kötetben van a' szerző biographiája is (különösen is e' czimmel: *Kisfaludy Károly élete*. *Irta Toldy Ferencz*. Budán, 1832. 60 l.), melyben annak némelly kritikái töredékei is állanak 's kézíratai felhordatnak. A' magyar tudós társaság Schedel Ferenczre bízta az elhunyt tagja felett mondandó emlékbeszédet, ki azt az 1833. Aprilis 22dikei ülésben tartá, 's az a' társaság évkönyvei I. kötetében olvasható. Szorgalmatosan úzván Kisfaludy az olajfestést 's képek gyűjtését (élete utolsó szakában egy magyar művész-akademia szerkeztetését is forgatá elméjével) Pesten lakása idejében is, becses képtára maradt, mely, fájdalom! kőtyavetyére bocsátatván elszórakozott. Önnön arczképe ellenben csak emlékezetből, de elég hiven, festetve, jelennen a' m. tudós társaság birtokában van. A' mely képe Munkái előtt áll, őt betegesebben adja, mint az eredeti, de nem hasonlatlanul; ellenben a' Minerva 1832diki IV. kötetében látható ennek felette szerkesztetlen mása.

T. F.

KISFALUDY (Kisfaludi) Sándor, a' magyar tudós társaság nyelvtudományi osztályában vidéki első rendes tag, 1772 Sept. 22kén Sümegen szül. Zalavármegyében, Csák ős magyar nemzetségből véve származását. Az első normalis osztálytól fogva a' philosophiáig Győrrött végzé tanulását, mindig első lévén a' jelesek között. A' bölcselkedést 's a' törvénytudulást első esztendejét Posenban hallgatá; mely időt azonban nem egészen iskolai kötelességeinek teljesítésére fordítá, sokkal inkább érdekelvén őt az akkor szebben feltűnt magyar poesis és Schillernek munkái, 's végre az 1791ki országgyűlés hazafiui jelenetei, nyilatkozatai, beszédei, vitái, mint a' száraz tudományoknak még szárazabb előadása. Az országgyűlés előtt szün-óráját a' várbán, az ott lakott magyar nyelvű 's érzésű nevelékpapságnál tölté; az országgyűlés alatt pedig annak ülésein kívül, a' muzsika és játékszin volt legszenvedelmesebb mulatsága. Gyakorlott hangszerrei a' hegedű, 's a' magyar tárogatónak kimiveltebb mássa, az oboe volt. Ezt azonban csak hamar elhagyta, csupán a' hegedű mellett maradván, melyet mind addig gyakorlott, míg azt a' háboruban a' kard fel nem váltotta. 1791 legfőbb vágyja volt a' magyar kir.